

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

Povestitorii de ieri și cei de astăzi: nuveliști și scriitori de schițe

III

Încă de pe la 1890 s'a manifestat d. I. Brătescu-Voinești, astăzi avocat în Tirgoviște. D-sa a pornit din umbra lui Eminescu. E un povestitor foarte limpede, de o gingășie superioară, zugrăvind din vârful penelului. Personajile sale de căpetenie sint totdeauna simpatice și scriitorul încunjură cu o palidă aureolă de milă pe acești păstrători ai amintirilor ce dorm în sufletul lor ca mœștele sfinților în mătasa întinsă peste aurul stropit cu pietre scumpe pe acești lini drumeți ai vieții, cari pling zilnic la căpătâiul unui dor ce a murit de multă vreme, luîndu-li și o parte din viața lor, pe acești înfrinți cari tac înaintea oamenilor și, cînd se iubesc, înțeleg mai mult să se mîngîie împreună. Sint unele schițe scurte ale acestui scriitor, ca tînguirea ce se smulge deodată, zguduită ca de hohote de plîns, din inima părintelui al cărui copilăș și-a pierdut mîna, care fac parte din mîrgăritarele prosei românești¹.

Tot de pe atunci scriu d. Al. Hodoș (I. Gorun) și d-na Constanța Hodoș. Cel d'întăiu, poet une ori duios, de și fără multă noutate și putere, dă mai mult schițe, care arată împrejurările în care se ivește un sentiment sau împărtășesc în cuvinte minunat alese impresia nelămurită, dar care vorbește drept inimii, a aceluși sentiment. Paginile de puternică suggestie care mărturisesc simțirea deșteptată în acest suflet de Moș, tăcut și adinc, de cutare colț de Moldovă înstrăinată, rămîn în suflet pentru totdeauna și te urmăresc oricînd te mai găsești înaintea unei priveliști cuprinse supt aceiași tainică simțire de revoltă a rasei².

Povestirile d-nei Constanța Hodoș n'au cîștigat încă în public prețuirea pe care o merită. Dacă în construcția nuvelilor și schițelor

¹ Nuvele și schițe, 1903.

² Alb și negru, 1902.

d-sale se pot vedea neajunsuri, mai ales întreruperi abrupte și lipse de proporții, — din propozițiile scurte, hăcuite, din vorba lor puțină și înfrînată, se desface o neobișnuită putere de impresie; toate cuvintele ating sufletul. Aceasta nu numai cînd se dă în două-trei rînduri o înfățișare a naturii care nu samănă cu alta, sau cînd se notează printr'un zîmbet, printr'un gest, printr'o întorsătură de vorbă un sentiment care șovăiește să se mărturisească, ci chiar atunci cînd povestirea d-nei Hodos, ca în admirabilul *Pămînt și apă*, care n'are totuși nici titlu, nici schelet, se atinge prin cît se poate mai puțin — o înrîurire a lui Caragiale — expresia sentimentelor celor mai puternice și mai înalte ce pot zgudui o ființă omenească, umilința, durerea și setea de răzbunare pentru un neam întreg ¹.

Multe schițe ale d-lui Basarabeanu (V. Crasescu) aū de sigur interes, dar nu atita măiestrie și stil ².

D. I. Basarabescu, ale cărui schițe se cetesc așa de mult, nu e de loc un sentimental, dar nu e nici un analist al vieții de o seriozitate științifică, putînd să se compare — cu toată deosebirea talentelor — cu seriozitatea lui Caragiale; și iarăși, cu toate că se ride la curioștința eroilor săi, d. Basarabescu nu e un satiric, nici un Homer al micii prostii a mahalalelor prelinse de cultură, precum în teatrul său de comedii Caragiale e acest Homer. Stîngăcia aceasta a mahalalelor poate avea părți adinc duioase, fiindcă ridicolul poate fi mai mult în vorbă, însă, iarăși, această duioșie lipsește la d. Basarabescu. El e un realist fără intenții și fără alusii, un realist care dă pe scurt situații ridicole, — situații, nu suflete, nu împrejurări. Nu e nici pregătire, nici meșteșug, nici exagerație; fondul lipsește cu totul; schița, foarte viaie, e cu creionul. Poți ride, dar scriitorul n'a ris și poate nici n'a avut în gînd să te facă să rizi ³.

La d. Vasile Pop sufletul e cu mult mai complicat. E un umorist. — un umorist, și nu un scriitor cu haz. Zîmbetul care-ți răsare pe față e provocat cu o mare fineță, cu un meșteșug de felul meșteșugului lui Caragiale. Și zîmbetul acesta nu e niciodată singur: cînd zîmbești la vederea Țigănașilor ce trag pe rînd cu arcușul pe vechia diblă de furat, cu zîmbetul se amestecă și o duioasă recunoaștere pentru iubirea de frumos ce trăiește, în frig și în dogoare, în foame, în sete, în oboseală, în bătăi și în despreț, la acești frumoși copii

¹ «Sămănătorul», an. I.

² *Schițe și nuvele*, 3 vol., 1903.

³ *Nuvele*, 1903.

oacheși ai marelui Răsărit asiatic, unde s'au născut cei mai mindri zeii ai rasei noastre ariene. Alte ori zimbetul trezit de curtea stîngace pe care un tînăr o face fetei văzută atunci întiași dată, de la o fereastră de vagon la alta, se preface într'un adînc simț de compătîmire cînd tînărul sare jos ca să-prindă o floare căzută și nu mai poate ajunge trenul, — cu care zboară și numele și tot ce l-ar putea face să găsească din nou în miile de mii ale oamenilor pe acea frumoasă și zimbitoare fată de care i-a rămas legată inima. Sau cît farmec nu se desfăce din acea seară de Crăciun, în care colindătorii la casa bătrînilor singurateci nu sînt alții decît fata care a fugit și n'a fost iertată, copiii pe cari bunicii nu i-au cunoscut pînă atunci: zimbetul se răsfrînge aici în lacrimă ca o rază de soare într'o picătură de rouă.

Maî puternic decît toți cei mai tineri prin bielșugul producției sale fără pripă și fără zăbavă, liniștită și sigură, prin mlădierea care îi îngăduie să înfățișeze viața supt toate aspectele ei, de multe ori în aceeași mică schiță sau scurtă nuvelă, e Mihail Sadoveanu, care din cei douăzeci de ani abia trecuți ai săi, poate vedea o strălucită carieră înaintea sa. El are, în afară de aceasta energie creatoare, care clădește jucîndu-se, însușiri care lipsesc celorlalți povestitori, tovarășii săi. Îi e dragă natura, de o dragoste care nu se cheltuiește în descrieri izolate, ci leagă viața omenească, bucuriile și fapta ei, în fiecă clipă, de clipa încunjurătoare din marea viață a lucrurilor, care de și neinsuflețite, cîntă, plîng, șoptesc, mîngiie, îndeamnă, îngrozesc și al căror suflet vorbește adese ori prin graiul nostru și se face prin noi faptă omenească. Apoi el e stăpîn pe lumile fantasticului, — nu al unui fantastic străin de viață, înclieiat, văpsit și lustruit în lumile de păpușerie ale artificialului ușor, ci un fantastic din care pornește și spre care se întoarce viața: ca în acea capo-d'operă care e Zina Lacului, o zină care e, de sigur, zină și iarăși de sigur fata morarului cu ochii vîcleni, care vrea să știe ce visează oaspetele vîntor supt lumina stelelor. Și, în sfîrșit, Sadoveanu are simțul trecutului, un simț cu totul special, care te face a povesti lucrurile de atunci într'o surdina misterioasă. Îi lipsește numai cetirea trebuitoare pentru a înfățișa acest trecut *pentru el*, ca un lucru viu, rupînd legătura de duioșie ce ne unește cu dînsul, părăsind punctul de razim în viața de astăzi.

D. Ioan Adam, care a tipărit pînă acum mai multe volume de nuvele și romane chiar, e dintre toți povestitorii tineri acela care jertfește mai mult admirației pentru literaturile străine, adecă, mai bine,

pentru cea francesă. De aici aplecarea spre descrieri foarte amănunțite care însă n'ajung de cele mai multe ori să învie o icoană nici cît acele puține cuvinte pe care le întrebuițează d-na Constanța Hodoș; de aici căutarea cuvintelor dialectale neobișnuite, de aici, în sfîrșit, dorința de a zugrăvi mari tablouri sociale pentru care d-sale îi lipsește încă experiența. Talentul i s'ar putea înneca desăvîrșit prin această iubire pentru artificialitate, prin acest estetism de imprumut.

D-nii I. Ciocirlan și C. Sandu sînt amîndoi — cu toate schițele din străinătate ce le-a dat d. Sandu — scriitorii vieții de la țară, pe care o dau în schițe, care sînt cu atît mai bune, cu cît sînt mai concise. Natura e pentru dinșii în locul întăiui; sufletele nu se închiagă înaintea noastră cu deosebiri lor. Și poate chemarea amîndurora ar fi să adincească tot mai mult, păzindu-se de cochetăria cu vorbele rare, viața nesfîrșit de bogată a lucrurilor neînsuflețite.

Ca mai tineri decît toți apar d-nii Cercel și N. N. Beldiceanu, acesta din urmă fiul cunoscutului poet din Iași. Mahalaua și viața de sat sînt domeniul literar al amîndurora; din ea cel d'întiui scoate mișcătoare scene de sărăcie supusă, de lungă muncă răbdătoare și fără folos, iar cel de-al doilea a dovedit că poate fixa într'o limbă căreia nu-î face nici o silă și nu-î anină nici o podoabă, și duoșia petrecerilor de familie în căsuțele zguduite de iarnă, și hazul traiului din marginea orașelor, unde tipuri pline de culoare și putere așteaptă încă să fie prinse, înainte de a se stinge înaintea prefacerilor sociale.

* * *

Cine va zice că o literatură de povestiri care numără atîția și astfel de scriitori e — după clișeu obișnuit — săracă și decăzută, lipsită de talente? Dacă se mai poate spune așa prin critica ușoară a unora dintre ziare, aceasta se datorește unui îndoit păcat: inima rea care face pe cei mai mulți dintre noi să nu vadă ceva bine de cît într'un mic cerc de prieteni, cari sînt unii astăzi și mine alții, iar poimîne poate tot cei d'întiui, și pe urmă trîndăvia scriitorilor, cari trăiesc îmbălsămați în pretenții totdeauna geniale, în desprețul față de o societate care nu plătește și nu răsplătește destul, în hotărîrea, vrednică de cele mai aspre cuvinte, de a nu profana arta, unindu-i cultul cu îndeplinirea unui rol social care dă hrana, — atunci cînd un popor așteaptă să fie chemat la viață și puterea fermecătoare o aŭ în rîndul întiui scriitorii.

O viață bogată și interesantă vi se desface înaintea, glasuri iubite chiamă din trecutul fără măsură de roditor. Povestitori, povestiți! Povestiți în graiul tuturor, din toată curăția sufletului, cu toată căldura inimii, lucrurile mari și bune pe care le așteaptă de la voi *mii de oameni!*

N. IORGA.

CHEMĂRI DE TOAMNĂ

Te caut, te caut pe drumuri pustii,
Prin umbra pădurii bătrîne;
Chemarea mea tristă, pierdută rămîne
Sub plopii cu frunze-argintii.

Acopere bruma uscatele flori,
Nisipul cărării înghiață,
Zadarnic m'apropiî și caut vieață
Cu pașii mei tremurători.

Sînt moarte tăcutele împrejurimi,
Aducere-ămintे e moartă,
Cînd stam răzîmați lingă stîlpul de poartă
Soptindu-ne că ne iubim.

Dar iată și banca de lemn innegrit:
Aci mă ținea așteptarea,
Și lung cercetam pînă'n funduri cărarea,
Să văd dacă nu te-ai ivit.

Și nerăbdător insemnam pe nisip
Vre-o literă din al tău nume
Și n'cet mi-l rosteam pe de-a'ntregul, anume,
Să văd răsărind al tău chip.

O, vesel era pe-atunci suflul de vînt
Și zarea pe-atuncea, albastră,
Cînd zilele'ntregi te vedeam la fereastră
Cu zîmbetu-ți dulce și sfînt.

E tristă pădurea — un sumbru cavou,
De neguri sînt bolțile-î pline;
Ci vreaî să revîi mîngîiat lingă tine,
Iubindu-te astăzi din nou!

MIHAIL PALEOLOGU.

SILITĂ

E lesne popii, firește, mai lesne ca apei s'alunece pe mal în jos, când e vorba s'aleagă din două una: punga cu banii, ori o faptă potrivită chemării și curățeniei sufletesti a Sfinției Sale. Mai în totdeauna — să nu grăesc cu păcat — își închide inima în fața acestor doi rivali și întinde mîna către ochiul dracului. L-a prins, — îi cîntărește greutatea și atunci cere-î să-ți cunună turc cu fată din legea noastră, frate cu soră, el o face, orbit de puterea banului.

Așa-s vremurile de azi și așa eră și mai or fi nu știu cîți ani — e cam de mulțisor, — cînd Micu Tomi da să-și mărite fata. Săracele fete! Vai de sufletul și de inimioara lor, cînd sunt logodite cu «uritul». Își pierd voia de a mai trăi, bujorul obrăjorilor se face din ce în ce mai palid, se 'nneacă în oftături și-și țintuesc toată ziulica ochii pe 'mpunsăturile mărunte ale cămășii și cite 'mpunsături atîtea lacrimi plînsă după cel pierdut se 'nghit în pinza asta, care n'a mai avut nici-un noroc.

Iar cînd mama cu vecina ei gură-rea, uitîndu-și, tocmai în vremea asta, de ceia ce ar trebui să-și aducă aminte: de patimile ei de-odinioară, se răpede cu pumnii închețați și cu buzele adunate spre blăstăm cătră unica ei odraslă, biata fată își uită de sine, cusătura-i cade din mîna, pieptul i se frămîntă sub cămașă, cuprins de sughițuri înăbușite, și-un nod i se pune în gît, ca să-i oprească viața. Nu mai poate, e moartă de obosită și cu fața ascunsă 'n perină își plînge ultima ei dorință:

«Omoară-mă, mamă, omoară-mă, să scap odată de lumea asta!»

Dar mamiu îi de lipsă fata, ca să se tînguie mai tirziu viața întregă la olaltă pentru nesocotința ei de-o zi.

Cum zic, Micu Tomii da să-și mărite fata. Cine n'ar lua pe Susana Micului, căci n'are seamăn cît încălzește Dumnezeu rotogolul pămîntului: par'că nu-i a Micului, par'că-i rămasă din povești să trăiască și cu noi o leacă. S'adunî crăișori de pe la 'mpărății, chiar dacă legea lor nu le-ar da voie s'o iea cu socoteală, tot nu s'ar răbda să plece, fără de-a-și apropia gura de caldul buzelor ei dulci, apoi mi-te flăcăi din satul ei și din alte șapte d'imprejur, cîți nu i-ar strînge mijlocelul ce te-atrage ca o ospită! Toți — ei toți, fie cît de mîndri și de bogați!

Ei! Dar din toată spuza asta de feciori — care mai de care mai incusit la vorbă și mai chipeș la făptură, — fetei îi plăcea numai unul.

Numai unul, unicul a putut să-i ferece inima și să-i lege ochii, și așa era «Gura lelii», ori, cum se iscălia el pe toate scrisorile ce apuca a le face: Ananie Sava, căprar grănițeresc în compania a zecea.

Flăcău cum nu găsești, să cauți pe la toate tîrgurile și pe la toate nunțile, ba și pe la curți domnești.

Rîdea cu ochii, cînd prindea a rîde, și fulgera cu ei cînd îi atîta mînia.

La horă, de alții povestiau numai neamurile, de el povestia o lume întregă, — povestia și-l lăuda și-l mîncea cu ochii.

Dar cînd odată a prins a strînge o babă și-a sărutat-o pe buzele ei vechi, uscate de vechi — baba dă să-l prinză, s'o mai pupe-odată: «Gura lelii! Ce mai gură, c'am întinerit cu nouă ani!», — lumea pe el nu l-a 'nțeles, a 'nțeles-o pe ea, și de atunci «Gura lelii» și iar «Gura lelii». De Ananie Sava puțin știu, de «Gura lelii» știu nouă hotare.

Dar, cum Dumnezeu nu 'mparte darurile 'ntr'o formă, ci imbracă pe unii cu ochșori, pe alții cu gălbiori, p'ai frumoși cu vino 'ncoaci, p'ai urii cu boi și vaci, așa și Gura lelii avea pentru el toate darurile 'cu belșug, dar pentru muiere și pentr'o viață mai fără grijii n'avea nimic.

Și de-aceia bătrîna Micului, ghicindu-i gîndurile Susanei, o indemna mai cu binele și cu blindetea, mai cu graiu dulce și, cînd se isprăviau astea, începea cu răul, să-și mute gîndul din vecini, c'o casă mai încolo, că cu frumosul mori de foame și te 'ntind cini. În zădar —, să-i fi căzut în genunchi. Nu și iar nu. — «Cu asta mă mărit, cu altul mărită-mă moartă!»

— «Te blăstăm cu șapte văduve în Vinerea patimilor, să s'aleagă ce-rușa de tot cuprinsul tău!»

— Să mă blăstămi cu nouă ieie și cu slujbe negre de șapte popi, nu-l iaș și nu-l iaș pe uritul, — și sglimenta oamenii să fie cit vezi cu ochii tot a lui; nu mă omori mamă, lasă-mă să mai trăiesc măcar un an!»

Bătrîna se punea cu inima la pămînt, să moară de ciudă, dar nu muria, căci moartea vine și ea cu rostul ei, dar își mușca buzele de necaz și tremura, că n'ascultă nimenea de cuvîntul ei. Apoi o ajungea furia, își implînta minile în coatele fetei și-o snopia cu pumnii.

Azi așa, mine rău, poimine mai rău, până cînd biata Suzana desnădăjduită se gîndia să-și implîntă cuțitul în inimă și, c'o durere, să-și stîmpere toate chinurile vieții. Ei! Dar putea? Ea tremura de spaimă cînd se tăia la un deget, apoi să-și adîncească tăișul întreg în sîn!... și cînd se gîndia la asta, simția cum îi trece prin inimă ascuțișul rece, și un fior de ghiată îi cuprindea tot corpul.

Nu! Nu vrea să moară, adecă nu putea să moară, trebuia să trăiască, chiar dacă ar fi să-și mănînce amarul p'un taler cu Sclipea.

Și numai ce s'a auzit că Susana a lăsat pe «Gura lelii», că-i sărac și vrea să iea pe Sclipea, că-i bogat. A 'nceput svonul din babe, l'au prins muierele, apoi grăiaș oamenii că ba așa, că ba pe dincoala, și nu peste multă vreme știa satul întreg că Duminecă e nuntă. Nuntă, nu ca toate nunțile, cu mulți lăutari și isprăvuri mari; ia așa un fel de tovărășie la băutura între neamuri, că de! ușor împrăștiu banul, da-i greu de adunat.

Și după nuntă popa își spală minile liniștit că ori-ce om, care de frica păcatului fură 'n post, numai să nu mănînce de dulce.

Și de aceia zic, că-i lesne popii. Cit bați în palmi, te leagă de coada nenorocului, pentru ca să dibuești o viață 'ntreagă prin toate colțurile lumii acesteia plină de nevoi și de necazuri.

Au ajuns înaintea altarului.

Smeriți, cu fețele ofișite, tinerii stau înțepenii între două luminări,

una a nașului, alta a nașei, cu coroana de aramă coclită pe cap, sprijinită 'ntr'o parte de-o bolfă de năframă și legată în cealaltă c'o bucată de sfoară tocită de-atita 'nodat și desnodat.

Ea — plină de flori și de panglici, sub care s'ascunde rușinea unor patimi vremelnice, cu gândurile pustii, gonite, pe latul ogoarelor și 'ntinsul delnițelor tufoase, la «Gura Jeliu» al voinic și mîndru; el — slab, prăpădit, un chip, ce aduce a om, prea tînăr pentru a putea răzbi printre talazurile învrăjbite ale unei vieți noi, aceia a omului însurat.

Popa și cantorul încurcă, fiecare pe nasul lui, o cazanie ne'nțeleasă, din care un om priceput ar alege foarte puțin, îi poartă pe la icoane de trei ori înșirați lanț în jurul feșnețelor și a mesei, sărută pe rînd picioarele Domnului și ale Maicei Sale, care-i îmbracă cu liniștita și dumnezeiasca lor privire din icoană; și printre cîntări un sunet ascuțit se sparge pe piatră: căzuse crucea de pe coroana mirelui. Semn rău!

Și de ce rău? Pentru că bun nu poate fi.

— «Vă luați din dragoste?» El zice da! Ea zice ba! Popa 'nțelege tot da, fiind-că așa vrea să 'nțeleagă, și cu minile ridicate spre cer în numele celui Atotputernic varsă pe capetele lor binecuvîntarea.

Un sgomot înăbușit se ridică din mulțime către bolta cernită de fum a bisericii; flăcăii rîd de el pentru că așa e datina, fetele rîd de ea, iar popa, care cu un zîmbet lacom își îndeasă pe sub revereandă la rădăcina șerparului cei zece arginți sclipitorî, rîde de amîndoi.

Și atita ar fi tot, dacă n'ar fi și cioara de lăutar, ce așteaptă la ușa bisericii cu scoarța lui de lăută subsuoară. Ei iese. Artistul întinde coardele, le cearcă de potriveală cu unghia și trage de trei ori apăsător arcușul. Un stol de cioare înspăimîntate trec c'o șură mai încolo. Țiganul nu! El începe, pe cele două coarde bune și una 'nnotată, «a miresii», și-o nebună de tobă întinsă 'n cîrlige să plesnească, te 'mbată fără rachi. Convoiul se'nșiră. Cîțiva dintre ai casei îi petrec, cei mulți rămîn rînd pe rînd pe la vetrele lor. Mireasa aruncă restul și-l scapă — știu eă? — peste șura vecinului. Ananie-l iew, îl rupe și-l svirle 'napoi. Pacoste! La ușa casei se 'ntinde-o vorbărie, o sfarogeală, ăștia fac o gură de te ridică în slavă, ăia nu se lasă pînă ce o ploscuță rotunjoară și greoaie le-astupă pe rînd gura. Vivaaaaat! Să fie într'un ceas cu noroc!

«Să dea Dumnezeu!» — ziceau unii, dar gurile rele:

«Dac'o vrea și vecinul!»

Vorba e că nătărăul de Sclipea s'a văzut cu nevastă cum nu-i alta mai frumoasă, iar biata Susana cu măturoi în casă, — și multă vreme a cîrtit lumea, ba una ba alta, de perechea asta, care numai potrivită nu putea fi, și, după ce i-a cusut și descusut în tot chipul și felul, aș tăcut toți, până și babele, că peștii 'n baltă.

* * *

Și numai după ce Jeliu mică ființă nevinovată a început a țipa în leagăn prea de vreme după rostul lumii și cu destulă vreme după gura babelor, numai atunci au început iară cîrtelile în sat și certurile 'ntre soacre:

Ananie! Ananie, ți-a furat copilul ochii!

GHEORGHE STOICA.

DORM VISURILE TALE...

*Dorm visurile tale cu tine dimpreună
Și 'n sărbători nu-î nimeni, cuprins de duioșie,
O candelă s'aprindă pe groapa ta pustie,
O lacrimă să verse, o floare să depună.*

*În zori mă ciripește vre-o pasăre pribeagă
Pe brațul crucei negre ce-ți străjue mormântul;
Prin iarba mohorâtă cu șuer trece vântul —
Și multe spune dînsul cui știe să 'nțeleagă:*

*Că vremea noastră-î tristă și plină de miserii,
Dar alte generații pe urma ei veni-vor,
Din negura uitării cu drag ademeni-vor
Icoana ta, o dulce și trist bard al durerii!*

*Cînd s'or preface 'n țernă acei ce te uitară,
Veî tresări din groapă chemat la viață nouă:
Va picura din gene dumnezeiasca rouă
Și-ți va 'nflori pe groapă eterna primăvară!*

ST. O. IOSIF.

Doi membri corespondenți ai Academiei

— ENEA HODOȘ ȘI DIMITRIE DAN —

«Representanții-limbei romîne din toate unghiurile, pe unde Traian și Aurelian au plantat vulturii Romei», — cum se numiau membrii Academiei în epoca latinistă de cucernică amintire — s'au sporit anul acesta cu doi scriitori, cu d-nii Enea Hodoș, profesor în Caransebeș și Dimitrie Dan, preot în comuna Straja din Bucovina.

Noii membri corespondenți ai Academiei trăesc prea departe de metropola culturii romîne și lucrează într'o direcție prea puțin urmărită, pentru ca numirea lor să nu producă oare-care surprindere. Pentru-cei ce nu li cunosc activitatea, servească următoarele șire ca informație.

Fiului mai mare al răposatului d-r Iosif Hodoș, traducătorul lui Cantemir și colaboratorul lui Papiu-Ilarian, d-lui Enea Hodoș, i se

se cuvenia și după vechime moștenirea scaunului pe care tatăl său îl ținuse cu atita demnitate.

Din familia de publiciști, atît de numeroasă, a Hodoșeștilor, Enea Hodoș singur a rămas în Ardeal, unde a ocupat demnitatea de profesor pe la diferite institutute. De mai mulți ani el propune limba și literatura romînă la Seminariul din Caransebeș, și fructul acestei îndeletniciri a fost, între altele, un *Manual de istoria literaturii romîne*, ajuns acum la ediția a patra. E o bună carte didactică, făcută în mare parte pe temeiul unor cercetări originale. Avînd o expunere ușoară și limpede și o împărțire rațională, manualul lui Hodoș a scos din întrebuintare cartea absolut netrebnică a lui Lăzărici și alte cărți școlare pline de greșeli.

Citeva cărți de didactică elementară, gramatice și stilistice, ne arată pe d-l Hodoș ca bun cunoscător al limbei romîne, luptător pentru noile principii de limbă literară, un merit cu care autorii cărților didactice de la Blaș și nici chiar cei de la Brașov nu se pot lăuda încă.

Pe terenul literaturii pure d-l Hodoș ni-a dat un volum de *Schițe umoristice* (Caransebeș 1897), satire și critice severe la adresa unor miserii sociale, manifestate în pătura semi-cultă a populațiunii noastre. La apariția lor, schițele aceste au produs oarecare mișcare și polemică aprinse între partisanii autorului și cîțiva filistenii ai corpului didactic.

Cu statornicie însă și cu specială vocațiune d. Hodoș s'a devotat literaturii populare, publicînd pînă acum *Poesii populare din Banat* (Caransebeș 1892, 1 vol. 230 p.); *Cîntere bănățene*; *Cîntece catănești și Literatură populară aleasă*, — tot material adunat din Banat, ales și coordonat cu priceperea omului de știință. Că d-l Hodoș nu este un folclorist diletant, se vede din editarea critică a textelor; din observarea strictă a idiomului bănățean și mai cu seamă din prefața întîiului volum, în care explică dialectul bănățean. D-l B. P. Hasdeu în al său «*Etymologicum Magnum*» vol. III, p. 3127, zicea vorbind despre prefața amintită, pe care o reproduce întregă:

«Tot ce s'a scris pînă acum mai nou, mai temeinic și mai neincurcat asupra foneticei și morfologiei sub-dialectului bănățenesc, se datorează d-lui Enea Hodoș, astfel că noi nu avem decît a reproduce aci literalmente cuvintele acestui june folclorist...»

«Junele folclorist» a dobîndit de atunci și mai multe experiențe în cercetările sale, și viitoarele lucrări vor lăsa de sigur și mai mulțumit pe autorul «*Etimologicului*».

Pe cînd d. Hodoș se afirmă ca un bun cunoscător al Banatului,

părintele Dan din Straja e distins pentru merite de același fel, ca scriitor bucovinean.

În articole și broșuri, în scurte monografii, scrise pe temeiul unor izvoare de întâia mână, d-l Dan a caracterizat viața și raporturile popoarelor bucovinene. A scris despre Armenii orientali (1891), despre Țigani (1892), despre Lipoveni (1894) și despre Evreii din Bucovina, vorbind despre originea, obiceiurile și credințele lor. Popoarele aceste trăesc amestecate cu Români și cunoașterea lor înlesnește mult un studiu viitor asupra poporului român bucovinean.

Tot din domeniul etnografiei sunt monografiile comunelor românești *Lujeni* (1893) și *Straja* (1897), studii de istorie, topografie și folcloristică. Mai socotind apoi și alte lucrări ale părintelui Dan, descrieri de călătorii, legende, tradiții și câteva dări de seamă, care tradează deosebita înclinare către studiul vieții intime a poporului, alegerea sa de membru corespondent al Academiei se presintă ca o meritată distincțiune.

Terenul adevărat pentru viitoarea activitate a părintelui Dan este, fără îndoială, folclorul comparat. D-sa înțelege și scrie o grămadă de limbi, în deosebi cele slavice, ruteană și rusească. Poate deci urmări cu ușurință înrudirea și împrumuturile literaturii populare, originea credințelor și obiceiurilor noastre și puterea noastră de asimilare. Această metodă în studiul folclorului a fost de un timp aproape cu totul neglijată și în trecut n'a dat decît rezultate foarte vagi. În schimb, s'a tot îngrămădit la material, care-și așteaptă omul de știință. Fi-va părintele Dan chemat să facă un pas mai mult decît părintele Marian? Ar fi o cinste mare pentru Bucovina!

IL. CHENDI.

PASTEL

Pe malul lacului, sub sălcii de vîntul serei tremurate,
 Robit de farmecul visării
 Cum stați, mi-aduce gîndu'n voie vedenii dulci, nenumărate
 Ca undele pe întîpsul mării.

Înfiorat de-o adiere, rogozu-și cîntă lin la maluri
 Cîntările-î rămase 'n minte
 Din șoapta nopților trecute; iar lacul mișcă 'ncete valuri
 Și par'c'ar vrea să iea aminte...

De la o vreme, fără veste, s'oprește lacul din mișcare,
 Pătruns de vraja lunei poate
 Și apele i-s nemișcate, rogozul tace din cîntare:
 Se lasă liniștea pe toate.

EUGEN CIUCHI.

PENTRU DREPTATE ȘI CUVIINȚĂ

— ÎNFRUNTĂRI D-LUI I. GĂVĂNESCUL («CULTURA ROMÎNĂ» NO. 5) —
 (Urmare.)

D. G. se întreabă de ce n'a injurat pe d. Marin Demetrescu care i-a refuzat două cărți și a injurat pe d. Bogdan care i-a refuzat numai una. Membrii raportori făceau parte din aceeași comisiune, rapoartele s'au alcătuit în comun¹, și d. G. a crezut că măsura dreaptă de a i se răspinge manualele vine de la d. Bogdan. Deci, gîci gîcitoarea mea : de ce a injurat d. G. *numai* pe d. Bogdan? Apoi, doar spune d-sa singur : «dacă o fi altul motivul revoltei mele în contra d-lui Bogdan..., tonul în care-și scrie rapoartele» . Atunci de ce măi întreabă! Dar e curios și acest tip de profesor universitar care nu se îngrijește de drept sau de nedrept, ci de tonul prin care e condus la ușă de cine-î răspinge manualele rele!

Admirați acum logica unui profesor de filosofie care regretă astăzi că, ocupat poate cu alte lucruri, a uitat să-mi dea, pe lingă atîtea cunoștinți, — ca acele din «Istoria Pedagogiei» (de care să mă ferească Dumnezeu) — și noțiunea logiceii și moralei, lipsit de care am trăit astăzi fără să simt. Cugetătorul zice așa : Întăiu : Nu-mi vorbiți de motivul campaniei mele, căci conștiința mea e insondabilă. Nu e de laudă, dar ai crede că s'a încheiat. Ci așteaptă : n'am injurat pentru bani, căci n'am apucat a injura pe un altul, care-mi răspinsese alte două cărți proaste (notați că G. declarase de la început, că e dușmanul necruțător al ori-cui îi refuză, odată cu cărțile, și «idealele pedagogice» ; deci și d. Marin Demetrescu³ trebuia combătut, sau, găvânește, injurat). Nu e just, dar ai crede că s'a sfîrșit. Ci așteaptă : Am injurat pe Bogdan fiindcă a scris într'un ton... Foarte puțin onorabilă mărturisire, dar ai crede că s'a mîntuit. Ci așteaptă : L-am injurat fiindcă a spus de rău de Universitatea

¹ Președinte a comisiei era colegul de specialitate din București al d-lui G., d. C. Dimitrescu-Iași, căruia «Cultura romînă» îi socotia dăunăzi leafa față de leafa d-lui Găvănescul.

² Tonul d-lui Bogdan e însă perfect obiectiv, cum se va putea vedea din viitorul n-r al «Convorbirilor», în care va apărea raportul despre manualul d-lui Găvănescul.

³ Răspingerea aceasta unanimă a cărților sale trebuia să convingă pe d. G. că ele sînt proaste, și atît. Precum ar trebui să-l convingă că «Istoria Pedagogiei» e proastă, răspingerea ei unanimă la Academie, unde n'are dușmani.

din Iași, — și n'a spus. L-am injurat, ca să spuie el — care nici capul nu-și bate, și crede, ca omul cuminte, că la carele de oale ale d-lui G. ajunge o singură măciucă — ca să spuie el, deci, sau ca să spun eu, — care n'am spus nici acum, și, fiind, după capul d-lui G., «nebun», d-lui nu poate prevedea ce pot spune — ceva rău despre Universitatea din Iași. Dacă ar fi bun, fiecare din aceste motive ar ajunge singur, dar d. G. le îngrămădește, cu frigurile ce prind pe vinovații descoperiți, tocmai fiindcă știe că ele sint lipsite de valoare și că rămîne astfel adevărat că d. Găvănescul, profesor de Universitate, director al Institutului Pedagogic din Iași, «învățat» care a scris, afară de tesa sa de doctorat, de vre-o două conferinți, de o nuvelă, și de câteva poesii supt un nume care nu e gloriosul nume de Găvănescul, *numai* cărți de școală, proaste, pripite și scumpe, deci cărți de speculă, că acest domn Găvănescul a *combătut*, prin viclenie și injurii, fiindcă i s'a tăiat un vechiū gheșeft, printr'o răspingere de manuale.

Așa e, și, cind vei tăcea — căci n'ai curajul de-a recunoaște altfel —, vor pluti peste «insondabila» d-tale conștiință tulburată, aceste cuvinte: *asa e*.

Și, porait odată, «dulcele pedagog» nu contesește: valuri de lapte innăcrit se răspindesc asupra cetitorului. D. G., — băgați bine de seamă, — e foarte perfid. Nu-i era de bani, căci altfel ar fi injurat și pe d. Marin Demetrescu. Îi era să «răzbune ofensa adusă școalelor din Moldova». — Nimeni n'a adus-o. Îi era să ni smulgă birfiri asupra Universității din Iași. — Nime nu le-a proferat, și birfesc babele său neputincioșii. Noi spunem părerea noastră fără a ne preocupa cui îi place și cui nu-i place.

Biruitor, d. G. se bucură, și e spiritual cum nu mai poate fi alt nevoiaș. D-sa declară că nu poate ceti ce scriu eu, fiindcă scriu urit. E chestie de gust și nu mă supăr, precum d. G. nu se va supăra de sigur cind îi voiū repeta că scrie lățos. Dar mai e ceva: d. G. a scris manuale de istorie, a scris capitole de istorie literară în «Istoria Pedagogiei»; aici nu se mai încape gust, aici e informația care trebuie culeasă: căci altfel d-sa scrie prăpăstii, care fac să i se refuze cu dreptate cărțile. D-sa, hazliū și gidilicios, mai adauge că «un singur fel din operele d-lui Iorga mai pot citi fără pericol în romi-nește: Documentele». Aceasta i-ar folosi, ca ori-cui: dar nu e adevărat: doar a citat de mine în «Istoria Pedagogiei» o colecție pe care n'am scos-o niciodată! Istoria lui Ștefan-cel-Mare a căzut supt «penelul nevralgic» — nevralgie înseamna durere de origine nervoasă, și chiar durere de măsele — al subsemnatului, fiindcă așa a vrut actualul Ministru de Instrucție d. Haret, care se pare că are oarecare slăbiciuni pentru scrisul «nemilostivului scriitor» (nemilostiv față de sănătatea și odihna mea, prea-cinstite emul al Caiafei!), care sint eu.

Cind d-sa vorbește însă de injuria ce aș fi adus literaturii franceze, scriind în această limbă, ajunge — ca să-i dovedesc încă un neadevăr despre cărți pe care nici nu le-a văzut — că de la Roncière a declarat că a doua dintre ele, scrisă la 20 de ani, e redactată, «en fort beau langage», că descrierile din ea «fac impresia de lucruri văzute și bine văzute» și că Jarry a prețuiit

că amîndouă cărțile mele d'intîiîu sînt «scrise într'o limbă pe care mi-ar putea-o invidia mulți Francesi». (*Revue critique* și *Bibliothèque de l'École des Chartes* pe 1897). În *Litterarisches Centralblatt*, Heinrich Hagenmayer, alt fruntaș al științii, a judecat că *Philippe de Mézières* e o carte «bine scrisă», Mirot a calificat-o de «interesantă», etc.

Aceste mărturisiri nu le-am tipărit în revistele noastre, cum face d. Xenopol, prietenul de azi al d-lui G., cu cele ce-l privesc, dar pentru aceasta nu dau voie nici-unui om neserios și neloial să-și bată joc de forma unor cărți ce-î sînt necunoscute, atunci cînd cunoscătorii le-au judecat cu respect. D. G. asigură, zîmbind ca un «dulce» Beoțian către alți Beoțieni, că de sigur cartea mea germană de Istoria Romînilor va fi «mai clară». Va fi și frumoasă, și, la timpul său, voi transmite calomniatorului mieu aprecierea presei competente, dar ce judecată are acest pedagog care poate socoti că un scriitor, fie el și «nebun», scrie mai limpede într'o limbă străină decît în limba lui pîrintească? Cite neadevăruri se fac decî până acum în socoteala d-lui G.?

D-sa apoi se pierde în gînduri adînci: și eîu primesc bani pentru unele publicații; decî — s'ar putea zice — le fac pentru bani, și astfel iată pe d. G. răzbnat de bănuielile mele. Ba nu: publicația mea subvenționată de Ministeriîu represintă o minimă parte din lucrul mieu științific și ea e cu totul nouă. Nici aici nu se potrivește viclenia!

D. G. sîrșește brilliant. Dacă spun că o singură Universitate împărțită între București și Iași ni-ar ajunge, d-sa strigă că «nu știu ce va să zică o Universitate». Și eîu care predau istoria medie, în care e vorba de genesa Universităților moderne!? D. G. își aduce aminte de vremea cînd Universitate se definea «corp de profesori și școli stabilit de autoritate ca să învețe limbile greacă, latină, frumoasele litere și științele». Numai că de-atunci oamenii s'au deprins a se gîndi la rostul și nu la locul Universităților, și sînt unele din ele care n'au alte sale de cursuri decît cabinetele de lucru ale profesorilor.

Pentru d. G. eîu sînt de la început un «nebun» sau un pervers; la sîrșit e mai blind: sînt numai un «curcan furios». E oarecare distanță, de și ca educație e tot una. Contra «curcanului furios», contra «nebulului» și per-

¹ Propun pentru următoarele articole ale d-lui G. următoarele pasări: bitlan, bibilică, canar, cocostîrc, casuar, babilă, botgros, — din două singure litere ale alfabetului. Toate aceste pasări pot fi minoase față de «omul» Găvănescul. Legende asupra lor — minciuni ale poporului — le poate găsi d. G. în «Ornitologia populară» a părintelui Marian. Cu oarecare prefaceri, d. G. le-ar putea întrebuința contra mea, dovedind astfel că d-sa nu injură pentru bani. Cu rep-tilele a început, pomenind, cu privire la mine, de șerpî. Mai sînt gîndacii, despre cari a scris tot păr. Marian. Vin apoi dobifoacele, printre care d. G. va culege mari succese stilistice. Fiecare strămută discuția la el acasă: eîu am crezut că o încep cu un om de știință loial; d. G. îmi arată cum că dorește să aibă curcani înnaintea d-sale, — curcani dintre aceia ce se pot cumpăra la sîrbători din baniî manualelor didactice, cînd nu-ți sînt rîspinse.

versului d-sa făgăduiește să tot scrie: adecă să născocească și să insulte. Îi voi răspinge una după alta neadevărurile. Iar, cit despre insulte, aş cere pentru dinsele socoteală d-lui Găvănescul — așa cum se obișnuiește între oamenii de bună educație, — dacă n'aș avea oarecare motive de a mă îndoi de faptul, esențial în asemenea afaceri, că adversarul meu e un perfect om de onoare.

N. IORGA.

PREA CURÎND!

(DUPĂ LENAU)

*O primăvară, încă tot
Mai puî zăbavă să te-arăți
Pe valea unde te 'ntilniam
Surîzătoare 'n alte dăți...*

*În calea ta copacii goi,
Trisți așteptîndu-te să vii,
Întind, ca niște cerșetori,
Spre tine brațele pusti.*

*Flori timpuriu au răsărit
Crezînd c'o să cobori din cer,
Te prevestesc tînjînd de dor,
Dar neputînd s'aștepte, — pier.*

*Și rîndunica tremurînd
Se uită zăpăcită 'n zări —
Și-i pare rău că prea curînd
S'a întors și ea de peste mări...*

St. O. I.

CRONICĂ

D. dr. Ioan Rațiu, profesor la gimnasiul din Blaj, adună într'un elegant volum (*Studii și biografii*, Blaj, 1904) un număr de articole apărute în deosebite ziare și reviste. Unele tratează chestii generale, altele dau elemente bibliografice și biografice asupra lui Șincai și unor scriitori ardeleni mai noi și mult mai mici. Limba e curgătoare și sentimentele exprimate fac onoare autorului. Informația e cam rămasă în urmă, și unele aprecieri — ca acelea asupra lui Bolintineanu — sună cam vechii.

* * *

«Tinerimea artistică» a orînduit o expoziție de pictură (cu cîteva opere de sculptură, de Storck și Spaethe, în colțuri) la Ateneu. Societatea cuprinde artiști tineri și foarte tineri. Ea e supt patronagiul principesei Maria, care expune însăși cîteva mici tablouri, de un caracter decorativ

foarte gingaș, cu flori străvezii, argintii ațe de paianjeni și smalturi scinteietoare.

Grigorescu are câteva pinze mai mici: un vesel peisagiū de pădure, apoi unul din multele aspecte ale trandafiriului chip de copilă cu ochi negri care rîde din toate expozițiile marelui maestru, și o scenă tragică în proporții mici: un cîntăreț bătrîn, ce moare într'o infundătură de pămînt, fiind dibla uscată pe pieptul său gol, uscat, prin care trec deopotrivă, într'un suspin și un cîntec, flori morții.

Luchian, fire echilibrată, fără posă și fără mode, fără dorință de a uimi și de a cîștiga, cinstit observator și reproducător limpede, foarte delicat une ori, expresiv totdeauna, are într'un unghiū unele lucruri mai mărunte, printre care citeva luminoase flori galbene.

Artachino expune puțin, schițe ușoare. Din pinzele mari, îndrăznețe ale lui Verona răsar în colorii puternice, îmbinate într'un chip neașteptat, impresii care zguduie atenția.

De N. Vermont un tablou religios, care încearcă să dea o nouă înfățișare, modernă și locală, Închinării Magilor: un mare tablou plin de lumină și transparentă.

De la Chimon Loghi multe pinze: unele nu sînt de cit jocuri ale unei fantasii cu puține motive: figurî ciudate, șterse, cufundate în ape verzuî triste, roșietece. Un chip de femeie are ochi foarte vii, cu negrul lor catifelat, supt pălăria cu aripile desfășurate care iea pare că în zboru, ei pe acea care o poartă. În față, o minunată figură de copil, peste frumuseța căruia procedeul obișnuit al pictorului aruncă, pare-că, o gază de mister.

Cele trei portrete ale aceluiași personagiū pe care le dă d. Petrașcul aū multă expresie. Peisagiurile aceluiași apar violente, amare, în colorile aruncate aspru. Ele cîștigă să fie văzute doară în anumite împrejurări și cu o anumită dispoziție de spirit.

Cel mai bogat dintre «tineri» e Ștefan Popescu, a cărui originalitate se formează încă. Dăunăzi el ne chemase la Ateneū pentru a ni da priveliști cam prea întunecate ale vieții de țară la noi. Acum e mult mai multă veselie și serănită în virful penelului său. D. Popescu e în străinătate, la studii, și acolo a prins biserică de pe malul mărilor Nordului, scene din viața satelor bretone, așteptări de luntre lingă termuri umede, — precise, muncite și umbrite de o blîndă poezie, care e însușirea *literară* a acestui pictor.

Portretul Principesei Maria, de Ferraris, — o pînză foarte mare —, a înșelat așteptările tuturor. Fondul e banal, cū stilul de marmură pestriță și perdelele de fotograf. Coloarea feții, lucrul mînilor, atitudinea, căutătura ochilor par false într'un ton cu totul obișnuit.

N. IORGA.